

הנסיד השחור

מהם צריך לאסור את יצחק שדה. כל אחד מן האלופים ימצא תירוץ כדי להתחמק מזה. אחד יגיד שהוא לא מוסמך. השני יזכיר כי שדה היה מדריכו. בסוף יישאר רק משה דיין. הוא יקום ויגיד: בסדר, אני אעשה את זה. אחרי הירחור קל הוסיף שדה: כשהיה צורך, אני גם אאסור אותו. הוא האמין שצורך זה אכן יתעורר.

במילים דומות דיבר עליו ישראל בר. יועצו הצבאי של בן-גוריון, שהיה מודיע סמוי וחשוב של העולם הזה בימים ההם. בן-גוריון לא יסכן לעולם את הדמר קרטיה, אמר לי, כאשר הבעתי באוזניו את החשש שמא המישר הבן-גוריוני גולש במידרון זה. יש לו מושגים ברורים, יש לו השקפת-עולם מגובשת, מוסר קבוע. אפשר לשלול את כל אלה, אבל הם קיימים אצלו, והם ימנעו ממנו להקים דיקטטורה. "דיין, לעומת זאת, חסרים כל המעצורים האלה. אין לו השקפת-עולם. אין לו מוסר מגובש. הוא מסוגל לכל. הוא הרפתקן. הוא ה-אדם היחיד המסוגל להרוס את המדינה כמו דיין."

תאוות במקום התאוה

כך זה נאמר לפני 30 שנים. הרבה מים זרמו מאז בנהרות. כיום אנחנו יכולים לנסות ולשפוט: האם הערכה זו היתה נכונה? האם חששות אלה היו מוצדקים?

ובעיקר: האם היתה אי-פעם קיימת הסכנה שמשדה דיין יהיה לדיקטטור?

במשך שנים רבות פעלנו על סמך הנחה זו. כאשר יצאנו בהתקפת-מצח על קבוצת נערי-החצר של בן-גוריון, וחשפנו את מזימותיה הנסתרות, ראינו במשה דיין את הדמות המרכזית במערכת זו. וייחסנו לו חשיבות הרבה יותר גדולה מאשר לאהוד אבריאלי, לשימעון פרס, לטדי קולק, לאיסר

מאת

אורי אבנרי

הראל ולשאר האנשים, שהשתלטו בהדרגה על מוקדי-הכוח במדינה בחסות בן-גוריון. אלא שאת דיין לא יכולנו לרוב להזכיר בשמו, מפני שכיהן אז כרמטכ"ל ושלט בצנזורה הצבאית. זו מחקה כל התייחסות שלילית אליו. העולם הזה בודאי תרם תרומה נכבדה - וגם יחידה, במשך כמה שנים - לקיצוץ כנפיה של קבוצה זו, שהקימה כעבור שנים את רפ"י.

כיום נראה לי שחששות אלה היו מוזגמים. גם שדה וגם בר הפי ריזו בהערכת דיין. נעלמו מעיניהם חולשותיו של האיש, שהתגלו יותר ויותר בהמשך חייו.

פעמים אינספור איים דיין בהפיכות. בפרישות, בפילוגים ובמשגים נוראים את רי. פעמים אינספור וגם אולטימטומים. אך בסופו של דבר נתע, בצורה לא-מדעית, מן האחריות העליונה. היה נדמה שהוא שואף להיות מס' 1. אך למעשה רצה להיות מס' 2. גם הוא היה שייך לדור הצברי המסורס שצמח בתנועת העבודה, דור שסורס מילדות על-ידי אבות התנועה ואמותיה. מכחיתה זו, ההבדל בינו ובין אלון היה יותר היצוני מאשר פנימי. הוא היה מס' 2 נאמן לבן-גוריון, ללוי אשכול, לגולה מאיר, למנחם בגין. הוא

עיצב זה בכסף רב, בצורה כלשהי. המסע גם נתן לו פירסומה רבה, אחרי חודשים ארוכים ומתסכלים באופוזיציה חסרת-מעש. (פעם אמרה לי רות דיין, כשהייתה עדיין נשואה לו: "אם משה לא רואה את שמו בעיתונים במשך שלושה ימים רצוי פים, הוא חולה פיסית.")

עליתי על דוכן הכנסת ותקפתי אותו בחריפות על מסעו. שבו קשר בעקיפין את שמו של צה"ל למילחמה מזהמת לא-לנו, אחרי שממשלת-ישראל הצליחה להשאיר את ישראל מחוץ למילחמה זו.

נראה כי דיין התרגז, כי אחרי זה שוב הרג לברך אותי לשלום. מאז ועד הסוף לא דיברתי עימו עוד מילה אחת.

..הוא מסוגל לכל?!

כתתי על משה דיין בימי חייו הרבה רבבות מילים. ונאמתי על מעשיו עשרות נאומים בכנסת. הפרק שהקי דשתי לו בסיפרי מילחמת היום השביעי הוכנס - כך מסרו לי בווינגטון - לרשימת חומרי-הקריאה שחובה היא על טירוני משרד-החוץ האמריקאי לקרוא. במאמרו של אודי דיין, שפתח מחדש את הוויכוח על אישיותו של אביו, לא היתה מילה אחת שלא הופיעה קודם לכן בהעולם הזה. אודי עצמו סיפר לי השבוע שעל חלק מהדברים נודע לו לראשונה מעל עמודי העולם הזה.

עיסוקו זה במשה דיין גרם, במשך הזמן, לתיאוריות שונות ומשונות. היו שאמרו שאני מקנא בסתר ליבי בדיין, שאני אוהב אותו אוהבה תהיכרתית. שאני שונא אותו מפני שאנחנו דומים זה לזה, וכיוצא באלה הסברים פסיכולוגיים. העניין שלי בדיין החל על רקע שונה לגמרי.

זה היה ב-1949. זה עתה התפרסם סיפרי בשדות פלשתי 1948, שהיה מעין יומן מילחמה, ושהפך בין-לילה רבי-מכר. הייתי לפתע (בפעם הראשונה והאחרונה) לנער-טיפוחים של המיסד.

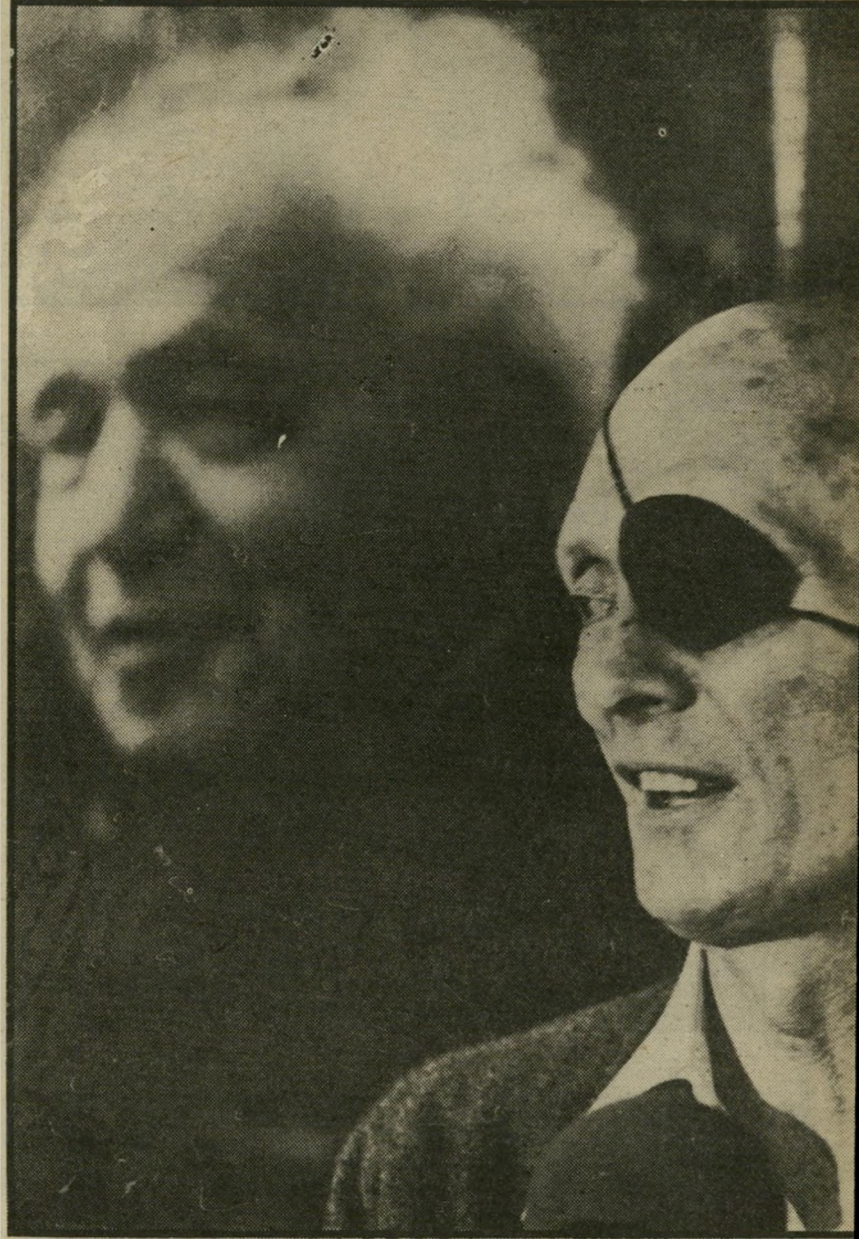
החלטתי לנצל את ההודמנות ולכתוב ספר שני, שהיה גם הוא רבי-מכר: ספר אשר ישרטט את דיוקניהם של מפקדי תש"ח - יגאל אלון, שימעון אבידן, חיים לסקוב, יגאל ידן, משה דיין, יצחק שדה וחבריהם. תחת זאת כתבתי את הצד השני של המטבע, שהוחרם מייד, וכך הפכתי שוב מנודה.

לקראת כתיבת הספר הזה, שלא נכתב, שוחחתי עם יצחק שדה על האלופים שהיו חניכיו ובני-טיפוחיו, ובראשם אלון ודיין. שדה דיבר בחיוב על אלון, כפי שאב מדבר על בנר-בכורו וממשיך-דרכו המי ייועד. על דיין דיבר כמו על בן-זקונים סוטה, בשלילה המהולה באהבה. (דיין היה מבוגר בשלוש שנים מאלון, אך תמיד נראה כאילו נכון ההיפך).

שדה יצא מגוריו כדי להזהיר אותי מפני דיין. "זהו האיש המסור כן ביותר במדינה", אמר לי זמך מה לפני מותו. "יש לשים עין על עין, ולא להסירה ממנו לעולם. זהו אדם המסוגל לכל, חסר כל מעצורים. אין הוא מוסרי ולא בלתי-מוסרי. הוא פשוט אימפוסרי - אדם חסר מוסר פשוט."

כדי להדגים את כוונתו, תיאר שדה מעד דמויני: "יום אחד יכנס בן-גוריון את כל אלופי צה"ל, ויודיע להם שאחד

* הזכרתי שיחה זו בפרק על דיין בספר שהזכרתי.

דיין ליד תמונת בן-גוריון בן-טיפוחים ומכיר-ביצוע

זה היה ביום הראשון שלי בכנסת, בנובמבר 1965.

החלטתי להפגין את נוכחות הסיעה החושה בבית כבר ביום הראשון, ולכן נקטתי יוזמה בלתי-רגילה כבר בדין הפורמלי הראשון. הצעד הזה עורר ויכוח. כשהסתיימה הישיבה דיברתי על כך ב-מיסדרון עם היו"ר, קדיש לוז.

בעודי מחליף עימו דברים, הרגשתי שמישהו נגש אלי מאחורי ונטל את ידי. הסתובבתי ונדמהתי. היה זה משה דיין. הוא חיך אלי את חיכוך המפורסם ואמר: "לפי המסורת בבית הזה, אני מברך אותך."

גימגמתי תודה. המעשה היה בלתי-שיגורתי, כי באותו מועד כבר היינו אויבים מושבעים במשך 15 שנים ויותר. במשך כמה חודשים שררו בינינו יחסים קורקטיים, אם לא ידידותיים. קראנו איש